

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА МАРКЕТИНГУ ТА ТУРИЗМУ**

До захисту допустити:
Завідувач кафедри

 Балабаниць А.В. _____
(підпис) (ПІБ завідувача кафедри)

«12» червня 2023 р.

«ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ТУРИЗМУ»

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня вищої
освіти

освітньо-професійної програми
«Туризм»

Кащя Сергія Анатолійовича
(прізвище, ім'я, по батькові здобувача вищої освіти)

Науковий керівник:

Токарева В.І.д.держ.упр.,
професор

(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання,)

Рецензент:

Корф Валентина

Олександрівна,

ТОВ «Скайтревел», директор

(прізвище, ініціали, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи)

Кваліфікаційна робота захищена

з оцінкою добре 74 С

Секретар ЕК

«15» червня 2023 р.

**МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА МАРКЕТИНГУ ТА ТУРИЗМУ**

Освітній ступінь «Бакалавр»

Шифр та назва спеціальності 242 - Туризм

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри д.е.н., професор
(науковий ступінь, вчене звання)

 Балабаниць А.В.
(ППП завідувача кафедри)

« 27 » 02 2023 р.

ПЛАН ВИКОНАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Кащей Сергій Анатолійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Діяльність міжнародних організацій у сфері туризму
керівник роботи Токарева Валентина Іванівна, д.держ.упр., професор,
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Маріупольського державного університету від
« 20 » січня 2023 року №

2. Строк подання студентом роботи 12.06.2023 р.

3. Вихідні дані до роботи (мета, об'єкт, предмет)

Метою кваліфікаційної роботи є висвітлення місця та значення міжнародних організацій у формуванні, функціонуванні та розвитку міжнародного туризму.
Об'єктом дослідження є міжнародні організації, дотичні до функціонування туризму.

Предметом дослідження є діяльність міжнародних організацій у сфері туризму.

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ
МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ТУРИЗМУ**

1.1. Види та форми міжнародних організацій

1.2. Основні етапи становлення туристичного сектору міжнародних організацій

1.3. Основні функції міжнародних організацій у сфері туризму

Висновки до розділу 1

**РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ
ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ**

2.1. Оцінка світового ринку туристичних послуг

2.2. Аналіз ринку міжнародних туристичних послуг України

2.3. Діяльність ВТО, ООН, ЮНЕСКО та ФАО у сфері туризму

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ
В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

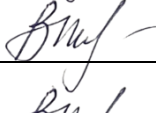
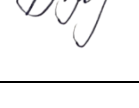

3.1. Рекомендації щодо вдосконалення діяльності суб'єктів туристичної діяльності в контексті взаємодії з міжнародними організаціями

3.2. Стратегічний підхід до забезпечення розвитку міжнародного туризму

Висновки до розділу 3

ВИСНОВКИ

5.Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Токарева В.І. - доктор наук з державного управління, професор		
2	Токарева В.І. - доктор наук з державного управління, професор		
3	Токарева В.І. - доктор наук з державного управління, професор		

4. Дата видачі

завдання 27.02.2023

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Вибір теми кваліфікації роботи	до 20.01.2023	виконано
2	Затвердження теми кваліфікаційної роботи та наукового керівника	20.10.2023	виконано
3	Консультація з науковим керівником	постійно	виконано
4	Робота з науковою літературою. Визначення плану кваліфікаційної роботи	до 27.02.2020	виконано
5	Переддипломна практика	20.02.2023-10.03.2023	виконано
6	Робота над теоретичною частиною кваліфікаційної роботи	11.03.2023-10.04.2023	виконано
7	Подання на перевірку теоретичної частини кваліфікаційної роботи науковому керівнику	до 10.04.2023	виконано
8	Робота над аналітичною частиною	14.04.2023-	виконано

	кваліфікаційної роботи	22.05.2023	
9	Подання на перевірку аналітичної частини кваліфікаційної роботи науковому керівнику	до 22.05.2023	виконано
10	Робота над рекомендаційною частиною кваліфікаційної роботи	24.05.2023-08.06.2023	виконано
11	Подання на перевірку рекомендаційної частини кваліфікаційної роботи науковому керівнику	до 08.06.2023	виконано
12	Попередній захист кваліфікаційної роботи		виконано
13	Подання кваліфікаційної роботи на кафедру	до 12.06.2023	виконано
14	Захист кваліфікаційної роботи	14.06.2023 – 15.06.2023	виконано

Здобувач
(підпис)

Кашей С.А.
(прізвище та ініціали)

Науковий керівник роботи
(підпис)

Токарева В.І.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ТУРИЗМУ	8
1.1. Види та форми міжнародних організацій	8
1.2. Основні етапи становлення туристичного сектору міжнародних організацій	11
1.3. Основні функції міжнародних організацій у сфері туризму	144
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ	244
2.1. Оцінка світового ринку туристичних послуг	244
2.2. Аналіз ринку міжнародних туристичних послуг України	299
2.3. Діяльність ВТО, ООН, ЮНЕСКО та ФАО у сфері туризму	33
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ ...	477
3.1. Рекомендації щодо вдосконалення діяльності суб'єктів туристичної діяльності в контексті взаємодії з міжнародними організаціями	477
3.2. Стратегічний підхід до забезпечення розвитку міжнародного туризму	50
Висновки до розділу 3	53
ВИСНОВКИ	554
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	5656

ВСТУП

Актуальність теми дослідження обґрунтовується високою значимістю діяльності міжнародних організацій регіонального, національного та міжнародного рівня різних напрямів, що провадять свою діяльність у сфері туризму включно. Міжнародні організації мають безпосередній вплив на стан, розвиток та особливості функціонування туризму шляхом формування міжнародних туристичних відносин.

Об'єкт дослідження – міжнародні організації дотичні до функціонування туризму.

Предмет дослідження – діяльність міжнародних організацій у сфері туризму.

Мета дослідження полягає у висвітленні місця та значення міжнародних організацій у формуванні, функціонуванні та розвитку міжнародного туризму.

Для досягнення поставленої мети передбачено вирішення таких *задач*:

1. Проаналізувати понятійно-категоріальний апарат та джерельну базу дослідження.
2. Дослідити поняття та види міжнародних організацій.
3. З'ясувати основні етапи становлення та розвитку міжнародних організацій дотичних до туризму.
4. Проаналізувати вплив міжнародних організацій на туризм.
5. Охарактеризувати взаємозалежність та взаємозв'язок міжнародних організацій та функціонування сфери туризму.
6. Дослідити основні шляхи вдосконалення міжнародного туризму шляхом розвитку взаємодії з міжнародними організаціями.

Методи дослідження - У роботі застосовано як емпіричні (спостереження, порівняння, узагальнення), так і теоретичні методи наукового аналізу:

- історико-культурний підхід – для характеристики основних етапів розвитку міжнародних організацій та туризму та їх характерних рис;

- аналітичний метод – для виявлення причино-наслідкових зв'язків у функціонуванні міжнародних організацій та розвитку туризму шляхом впливу та взаємодії.

- порівняльний метод – для пошуку спільного та відмінного за різними критеріями.

Джерельною базою дослідження є наукові праці (статті, дисертації), тлумачні словники, зведені друковані видання, офіційні джерела публікації законодавчих актів та тематична література з туризму, менеджменту та маркетингу.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні і систематизації наявних на сьогодні матеріалів щодо функціонування міжнародних організацій в сфері туризму, а також – визначення місця та ролі міжнародних організацій у функціонуванні та розвитку туризму.

Хронологічні межі дослідження охоплюють другу половину ХХ – початок ХХІ століття.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що його результати можуть бути використані у наукових пошуках, в сучасному практичному менеджменті, маркетингу, туризмі, а також при навчанні фахівців з менеджменту, маркетингу, туризму та бізнес-професій у закладах вищої та фахової передвищої освіти.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ІСТОРИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ ТУРИЗМУ

1.1. Види та форми міжнародних організацій

Міжнародний туризм як одна з форм міжнародних економічних відносин має на сьогоднішній день величезні масштаби і безпосередньо впливає на політичні, економічні, культурні та інші зв'язки між державами.

Швидкі темпи розвитку туризму в багатьох країнах зумовили необхідність інтенсивного розвитку міжнародних туристичних зв'язків, що спричинило створення численних міжнародних туристичних організацій та об'єднань з метою сприяння розвитку туристичної індустрії та вдосконаленню міжнародних економічних відносин. Цілями діяльності цих організацій є обмін та контакти між фахівцями різних країн, спільні розробки туристичної політики, активне лобювання своїх інтересів тощо.

Безпосередньо у сфері туризму існує понад 70 міжнародних туристичних організацій та об'єднань, що прямо чи опосередковано займаються питаннями розвитку туризму. Усі їх можна класифікувати так:

- 1) світові (міжнародні);
- 2) регіональні (національні).

Світові організації об'єднують учасників туристичного ринку з усього світу, тоді як регіональні обмежуються досить вузьким колом учасників туристичного ринку, виходячи з територіального принципу (регіон, країна тощо).

Незалежно від територіального принципу розподілу туристичні організації поділяються:

- на організації загального характеру (включають учасників ринку незалежно від їх підгалузевого статусу - готелі, ресторани, транспортні компанії, туристичні агентства і т.д.);
- організації галузевого характеру (включають у себе учасників лише певного сектора туристичного ринку, наприклад, або лише готельні підприємства, або лише транспортні підприємства тощо).

При цьому туристичні організації та об'єднання, незалежно від територіального принципу поділу, можуть бути класифіковані:

- на спеціалізовані (орієнтовані на певні види туризму, наприклад, на соціальний чи діловий туризм тощо);
- особливі (мають опосередковане ставлення до туризму, але надають його розвитку певного впливу).

Питання туризму є складовою діяльності таких спеціалізованих організацій ООН, як: Організація Об'єднаних Націй з освіти, науки та культури, Організація ООН з питань продовольства та сільського господарства, Міжнародний банк реконструкції та розвитку, Міжнародна організація цивільної авіації, Міжнародна організація праці, Міжнародний валютний фонд. До групи універсальних організацій, що заслуговують на увагу, відносяться:

1. Міжнародна академія туризму в Монте-Карло. Вона заснована в 1951 році, охоплює культурні та гуманістичні аспекти міжнародного туризму та лінгвістичні дослідження у цій галузі.

2. Міжнародна асоціація наукових експертів із туризму. Вона створена в 1949 році, розглядає проблеми індивідуальних контактів фахівців у галузі туризму та скликає засідання та наукові конгреси, присвячені туризму.

3. Міжнародна асоціація туризму. Вона заснована у 1898 році, розглядає питання, пов'язані з міжнародним туризмом, та стимулює його розвиток. Вона об'єднує національні туристичні організації та публікує монографії з найважливіших питань у галузі туризму.

Слід також виділити мережу регіональних міжнародних організацій, що займаються туризмом, у тому числі:

- 1) Європейський Союз та його попередник – ЄЕС, який проголосив 1990 Європейським роком туризму;
- 2) Організація економічного співробітництва та розвитку;
- 3) Арабська туристична спілка.

До групи неурядових організацій, що спеціалізуються з окремих питань туризму, входять:

- 1) Міжнародна автомобільна федерація, заснована 1904 року у Парижі, яка стимулює розвиток автомобільного туризму;
- 2) Міжнародна федерація кемпінгів, заснована 1932 року;
- 3) Міжнародне бюро соціального туризму, засноване 1953 року у Брюсселі.

До групи професійних туристичних організацій входять:

- 1) Міжнародна спілка автомобільного транспорту;
- 2) Міжнародна дорожня федерація;
- 3) Міжнародна асоціація повітряного транспорту;
- 4) Міжнародна асоціація готелів;
- 5) Міжнародний Союз готельєрів, рестораторів та власників кафе;
- 6) Всесвітня федерація асоціацій туристичних агенцій.

Всесвітня туристична організація продовжує активно зміцнювати зв'язки з Організацією Об'єднаних Націй та іншими організаціями системи ООН, беручи участь у сесіях Генеральної Асамблеї, Економічної та Соціальної Ради та її допоміжних комісій чи органів, а також у різних міжвідомчих механізмах, що належать до галузі туризму. Ці заходи здійснюються з метою визнання зростаючого потенціалу туризму на міжнародному рівні як багатогалузевого сектора, що сприяє економічному зростанню, сталому розвитку та зниженню рівня бідності [9].

1.2. Основні етапи становлення туристичного сектору міжнародних організацій

З метою підвищення ролі туризму та допомоги найменш розвиненим державам, Всесвітня туристична організація спільно з сімома іншими організаціями, що діють під егідою Організації Об'єднаних Націй, а саме: Міжнародною організацією праці, Міжнародним торговим центром, Конференцією ООН з торгівлі та розвитку, Програмою розвитку ООН, організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку, ЮНЕСКО та Світової організації торгівлі, ухвалила рішення створити такий комітет. У групі міжнародних туристичних організацій у сфері туризму першому плані виходить Організація Об'єднаних Націй, яка приділяє велику увагу туристичній індустрії.

У системі ООН питаннями туризму займаються такі його органи, як Генеральна Асамблея та Економічна та Соціальна Рада, які ухвалили низку ініціатив у галузі туризму (наприклад, у 1954 році у Нью-Йорку було проведено конференцію з питань Митної конвенції, а у 1963 році Римську конференцію завершилася ухваленням Хартії Туризму, регіональних економічних комісій), Конференції ООН з торгівлі та розвитку, а також її спеціалізовані установи: Всесвітня туристична організація (ЮНВТО), організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО), Продовольча та сільськогосподарська організація (ФАО), Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР), Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО), Міжнародна організація праці (МОП), Міжнародний валютний фонд (МВФ). Слід зазначити, що важливу роль для галузі туризму відіграють «програми розвитку» Організації Об'єднаних Націй: наприклад, «Програма розвитку в Таїланді» (спрямована на захист довкілля та реалізується спільно ПРООН та ЮНЕП), впроваджена ПРООН «Програма розвитку та інтеграції Криму» (спрямована на залучення інвестицій та виявлення перспектив розвитку сільського туризму у Криму). Слід також наголосити на важливості

для туризму Програми розвитку ООН, в рамках якої реалізується проект міжнародного туристичного маршруту “Північ-Південь” (Прибалтика – Татри – Балатон – Адріатика). У 2012-2013 роках досягнуто значного прогресу в кампанії: «Глобальні лідери на підтримку туризму».

Ця, розгорнута спільними зусиллями ЮНВТО та Світовою радою з подорожей та туризму, кампанія включає подання Відкритого листа главам держав та урядів у всьому світі з метою визнання ними важливості туризму для протидії нинішнім глобальним викликам та отримання їх підтримки у здійсненні політики, яка б стимулювала зростання сектору [7].

Відповідно до Програми роботи, Регіональні програми ЮНВТО зосередили свої зусилля на трьох ключових сферах: інституційному співробітництві, субрегіональному співробітництві та нарощуванні потенціалу.

У контексті вирішення цих проблем слід зазначити:

1. Інституційне співробітництво з метою побудови більш стійкого та конкурентоспроможного сектору туризму можливе за умови подальшого активного налагодження партнерських відносин з різними учасниками туристичного процесу. Для досягнення цієї мети Всесвітня туристична організація тісно співпрацює з іншими міжнародними організаціями та спеціалізованими установами Організації Об'єднаних Націй.

2. Субрегіональна співпраця характеризується пошуком нових форм спільної діяльності та створення різноманітних об'єднань, які мають місце в тих випадках, коли в них беруть участь країни певного географічного регіону, такі як: Чорне море, Дунайський регіон, Балтійське море, Середземномор'я або Адріатичне море. У зв'язку з цим, ініціативи в галузі туризму, включаючи обмін досвідом та прикладами практичної діяльності, набувають важливого значення як засобу стимулювання розвитку спільних туристичних продуктів та маршрутів.

3. Нарощування потенціалу здійснюється з метою формування та полегшення обміну знаннями та досвідом, створення мереж учасників туристичного процесу та отримання політичної підтримки з ключових питань у галузі туризму. ЮНВТО організувала низку семінарів щодо підвищення потенціалу для фахівців у цій галузі. Таку діяльність здійснює Фонд Всесвітньої туристської організації THEMIS, який зазвичай об'єднує посадових осіб із національних, регіональних та місцевих туристичних адміністрацій, представників приватного сектору [3].

Активна участь Світової туристичної організації у діяльності Організації Об'єднаних Націй значно сприяє інтегруванню туризму до міжнародної політики. Основні кроки зроблено в наступних напрямках: На найвищому політичному рівні Генеральна асамблея ООН на своїй 65 сесії вперше прийняла дві резолюції, повністю присвячені туризму; В Підсумковому документі Наради високого рівня для огляду ходу реалізації Маврикійської стратегії сталого розвитку малих острівних держав визнається потенціал туризму у забезпеченні зайнятості населення, залученні іноземної валюти та економічному зростанні. Всесвітній туристській організації вдалося сформувати важливі партнерські відносини з ключовими установами Організації Об'єднаних Націй через Комітет високого рівня з програм (HLCP), Групу ООН з питань розвитку (UNDG) та інші міжорганізаційні платформи, створюючи нові можливості для реалізації спільних проектів та програм, відкриваючи таким чином Таким чином, доступ до різних механізмів фінансування системи ООН. З ініціативи та за лідируючу роль ЮНВТО створено Керівний комітет Організації Об'єднаних Націй з туризму на користь розвитку (SCTD) – об'єднання дев'яти установ ООН для координації їх діяльності у сфері туризму [7].

Всесвітня туристична організація вперше досягла успіху в аналізі ролі туризму у розвитку «зеленої» економіки в основних публікаціях Організації Об'єднаних Націй, таких як: Огляд світового економічного та соціального

стану, WESP та Доповіді ЮНЕП про «зелену» економіку. ЮНВТО, будучи прихильником принципу «єдності дій» із усією системою, вважається ключовим гравцем системи Організації Об'єднаних Націй. Він здійснює свою діяльність з метою інтегрування туризму до порядку денного ООН на глобальному, регіональному та державному рівнях.

1.3. Основні функції міжнародних організацій у сфері туризму

У наші дні туристичні послуги відіграють велику роль у міжнародних економічних відносинах. Міжнародний туризм є не тільки популярним видом відпочинку, але й сферою світової економіки, що швидко росте. Міжнародний ринок туристських послуг є одним із видів туризму, йому притаманні ті самі ознаки, водночас він має свої особливості у зв'язку з його міжнародним характером. Поява приватних ринків, включаючи і ринку туристичних послуг, пов'язана з суспільним поділом праці – незалежним процесом виділення різних видів праці та виробників та обміном товарами та послугами їхньої діяльності. Помітне значення надало відокремлення торгівлі від ремісничої та землеробської діяльності.

Отже, розвиток торгових відносин послужило глибшому поділу праці та виникненню специфічного виду праці як прийом і розміщення мандрівників. З часом змінювалися основні аспекти туристичного ринку послуг: наприкінці 19 століття основною формою організації туристських роздрібних послуг були спеціалізовані магазини, у другій половині 20 століття – оптові ринки подорожей, сьогодні відбувається глобалізація ринку туристичних послуг. У туризму досить тривала історія, але, все-таки досі йому не дали однозначного визначення, і він має різні трактування як окремих фахівців, так і туристичних організацій. Як комплексне соціально-економічне явище він ще продовжує вважатися маловивченим і важко піддається кількісній оцінці, що трохи ускладнює хід його наукового

пізнання. Велика частина авторів відносить до поняття «туристичний ринок» туристичні потреби та мотивацію, характерні риси економічної поведінки різного роду туристів, їх проживання та перебування поза територією їхнього постійного проживання, а також економічні відносини, що виникають між туристами та виробниками товарів і послуг, вплив туристичного ринку на навколишні природне, економічне, демографічне, політичне та інші середовища. Туризм - це одна з форм міграції населення, не пов'язана зі зміною місця проживання або роботи, пов'язана із задоволенням суспільних потреб.

Людей, які здійснюють такі подорожі, називають туристами. Слід розділяти поняття «туризм» та «подорож». Так як подорож може не припускати ночівлю, а під туризмом обов'язково розуміється ночівля поза домом, місця постійного проживання. Більше того, подорожі відбуваються з метою отримання заробітку чи зміни місця проживання, тоді як туризм передбачає зворотне – витрати свого заробітку, отриманого туристом вдома [3]. Необхідністю дати чітке визначення туризму послужило виникнення на початку 20 століття загального зростання туристичних потоків, зростаюче значення туризму та поява статистичного обліку мандрівників. Комітет експертів з питань статистики Ліги Націй у 1937 році дав першу ухвалу. За визначенням, прийнятим Міжнародною конференцією зі статистики подорожей і туризму та Статистичною комісією ООН 1991 року, турист – це відвідувач, тобто. «Особа, яка подорожує та здійснює перебування у місцях, що знаходяться за межами його звичайного середовища, на строк не більше 12 місяців поспіль з будь-якою метою, крім зайняття діяльністю, що оплачується з джерел у відвідуваному місці». Дане тлумачення є найширшим і чітким з погляду статистичного обліку потоків туристів. Широко використовується серед науковців та фахівців сутнісне визначення туризму, яке було запропоновано Міжнародною асоціацією наукових експертів у галузі туризму, у відповідність до нього туризм – це «сукупність відносин та

явищ, які виникають під час переміщення та перебування людей у місцях, відмінних від їхнього постійного місця проживання та роботи». [1]

Розглядаючи поняття «міжнародний туризм», «іноземний туризм» та «закордонний туризм», слід розуміти відмінності у них. Міжнародний туризм – це поняття, встановлене законом, тому немає причин для існування вищезгаданих визначень, оскільки вони скоріше мали місце як економічні категорії в часи радянського періоду держави і права. [4] Нижченаведені ознаки туризму є основою визначення поняття туризму, де він: є результатом пересування людей; завжди складається з двох елементів: подорож у пункт призначення та ночівлю у ньому; розглядається як виїзд із постійного місця проживання (країни чи регіону); тимчасова подорож (міграція) туриста за туристичним маршрутом.

Міжнародний туризм має такі принципи, як:

- вільне пересування та вибір місця зупинки на території будь-якої держави;
- відсутність дискримінації;
- повага суверенітету країни та ін.

Документи про статистику туризму містять перелік туристичних послуг, що споживаються туристами, які класифікують таким чином: готелі та ресторани; послуги екскурсійних бюро; послуги бюро подорожей та туристичних агентів та інші. Міжнародний туризм має кілька відмінних рис: у порівнянні із зовнішньою торгівлею в ньому немає обміну товарами та послугами, він заснований на обміні туристами; послуги з туризму не мобільні, а також не можуть зберігатися; пропозиція не гнучка. Сьогодні міжнародний туризм дедалі більше впливає залежність національних економік від діяльності туристичного ринку. Саме тому у різних країнах стали виділяти основні та найважливіші функції міжнародного туризму.

Соціальні функції, серед яких можна звернути увагу на кілька моментів:

1. туризм як вид відпочинку, що відновлює сили та працездатності людини, отже, і певної частини ресурсів суспільства;
2. подорожі стимулюють раціонально використовувати вільний час;
3. значна роль туризму у підвищенні рівня життя населення;
4. туристична діяльність належить, зазвичай, до екологічно безпечної сфери діяльності. Про соціальні функції можна дійти невтішного висновку, що вони мають відтворюючий характер: оновлення сил і психофізичних ресурсів як для трудової діяльності, так рутинних побутових занять.

За допомогою економічних функцій міжнародного туризму здійснюються:

1. валютні надходження до країни;
2. може мати місце розширення вкладів у платіжному балансі та ВВП країни;
3. диверсифікація економіки, у вигляді появи нових туристичних галузей;
4. зростання зайнятості, доходів та рівня добробуту національної економіки та суспільства;
5. розвиток інфраструктури країни та інших процесів;
6. залучення ресурсів міжнародного підприємництва.

Роль туризму як усіх перелічених вище функцій неухильно зростає. Гуманітарні функції:

1. поєднання відпочинку та пізнання національних, культурних, побутових та інших особливостей різних народів, у тому числі свого, що розширюють кругозір мандрівника;

2. туризм сприяє зміцненню та розвитку мирних відносин між націями.

У 2018 році на долю міжнародного туризму припало 7% світового експорту товарів та послуг. В якості глобальної експортної категорії туризм займає третє місце після палива та хімічних речовин, обганяючи харчову та автомобільну промисловість. Згідно з деякими методиками ЮНВТО, туризм безпосередньо забезпечує роботою 3,6 % населення світу, ще 5,9 %

зайнятості опосередковано підтримується туристичною галуззю, тобто кожна 11-а зайнята людина у світі має роботу завдяки існуванню туризму.

Якщо говорити про туристичні напрямки, то великий попит мають європейські країни (Франція, Іспанія та Італія). У країнах Азії найбільш популярні країни: Китай, Туреччина та Таїланд. Щороку Україну відвідують майже 28,4 млн. туристів, це 9-й показник у світі. Але володарем першого місця залишається Франція, яку щорічно відвідує близько 85 млн. туристів. Зазначимо, що динаміка в'їзних потоків у європейські країни залишається стабільною протягом достатнього значного періоду часу, частка туристів тут становить за останніми оцінками до 51%, близько 742 млн. прибутків, і, відповідно, Європа отримала найбільший прибуток від роботи індустрії туризму.

За оцінкою Всесвітньої туристичної організації при ООН (ЮНВТО), незважаючи на зростання туристів, що прибувають з країн Далекого Зарубіжжя, істотного зростання доходів від міжнародного туризму в Україні не спостерігається. У той же час витрати українців за кордоном у 2018 році становили близько 35 млрд доларів США, а доходи України від міжнародного туризму того ж року 5,8 млрд доларів США. Розвиток міжнародного туризму у різних країнах відбувався нерівномірно. Причинами такого феномена прийнято вважати різні рівні соціально-економічного розвитку окремих країн, а також різниця у забезпеченні безпеки для туристів [2].

Міжнародний туризм найбільш розвинений у західноєвропейських країнах. Цей регіон займає половини світового туристичного ринку, коли Азія та Африка (разом узяті) – менше чверті. Слід зазначити, що Європа як батьківщина більшості туристів, а й територія пересування більшості туристів [3]. Тобто, велика частина турпотoku – пересування європейців Європою, зокрема країнами, що входять до Європейського Союзу.

COT (Всесвітня туристська організація) диференціює країни:

- на «постачальників» туристів (Китай, Німеччина, Південна Корея, США);
- на країни, що є сторонами, що приймають (Франція, Греція, Кіпр, Італія, Іспанія).

Найрізноманітнішим регіоном планети в останні роки стала Азія – приріст 8 % порівняно з 2017 роком. З усіх азіатських країн найвищий приріст Китаю. Кількість китайців, що подорожують, у рази перевищує кількість туристів з інших країн [4].

Лідерами виїзного туризму у світі у 2018 році стали Китай, США, Південна Корея та Німеччина – за останні роки ці країни демонстрували стійке зростання. «Якщо виходити з подорожей на душу населення, то за кордон раз на рік виїжджає кожен четвертий українець, кожен третій житель США і кожен дванадцятий житель Китаю. При цьому на кожного мешканці Німеччини припадає дві поїздки»⁴. На думку експертів, на глобальному рівні – співвідношення своїх національних туристів та китайських – приблизно 1:500.

По всьому світу туристи з Китаю витратили мільярди доларів за даними Trip.com Group та Union Pay International. Найбільше грошей у туристичну галузь приносять туристи з Америки та Піднебесної – у 2018 році їхні витрати сумарно становили \$300 млрд. Рекордним був 2015 рік з витрат туристів з Китаю, у наступні роки сума зменшилася, але є достатньо великою. Однак це, можливо, пов'язано зі зміною статистичних підрахунків. Лідером з витрат китайських туристів є Азія та Американський континент, частку України припадає близько 0,5 % від загальних витрат.

Ситуація з коронавірусом збільшила ризики як українського, і світового турбізнесу, і змінила ціни і географію туризму у світі [5]. На наш погляд, у майбутньому країни «третього світу» зроблять туристичну галузь важливим джерелом бюджету та економічного зростання. Якщо говорити про «постачальників» туристів, то будуть лідирувати країни Європи, проте

відбудеться зростання туристів з Японії, Індії та інших країн [6]. Високе зростання туристичної галузі пов'язане з тим, на наш погляд, що в сучасному світі люди подорожують не 1-2 рази на рік, як це було раніше, а набагато частіше. Так, набирають обертів подорожі у вихідні чи святкові дні. Один з основних факторів зростання є розвиток бюджетних авіаліній та розширення географії польотів, на яких будувалася історія успіху всіх європейських міст [7]. У цьому бюджетні авіакомпанії розвиваються швидше, ніж традиційні – 7 % зростання проти 5 %.

Світ рухається до того, щоб майже повністю перейти на онлайн, у тому числі в туризмі, проте офф-лайн у цій сфері все ще лідирує – за даними Euromonitor, 53% продажів усіх туристичних послуг у світі відбувається оффлайн. Туризм вимагає особливого підходу до споживача, тому багато компаній активно підвищують лояльність до клієнта. Розширювати свою аудиторію можна як за допомогою реклами, а й взаємодіючи з іншими брендами. Так, наприклад, деякі міжнародні авіакомпанії пропонують на своїх рейсах інтернет та додатки, що дозволяють робити покупки прямо на борту. Пасажири повертаються додому, де на них уже чекають замовлені в повітрі продукти чи товари. Виграють і вони, і авіакомпанія, яка отримала персональні дані клієнтів [8].

Що стосується переходу тургалузі в інтернет, то в Східній Європі в 2019 році на онлайн продажі припадає 42% всіх туристичних послуг, а в Україні – 47% (у США та Австралії ці показники ще вищі). Онлайн впливає не лише на продаж, а й на самі подорожі. Так, наприклад, 83% користувачів шукають інформацію онлайн для планування подорожі, 48% замовляють послуги онлайн, 36% купують додаткові туристичні послуги вже під час поїздки та 69% діляться онлайн своїми враженнями безпосередньо протягом подорожі. З розвитком онлайн-сервісів більшість туристичних агенцій переходять на онлайн-платформи [9].

Соціально-економічні проблеми можуть виникати при інтенсивному розвитку видів туризму, що накладають свій відбиток не лише на культурні особливості, традиції, що склалися, а й на формування законодавчої бази, мовного середовища [10]. Особливо актуальними ці питання стають за умов глобалізації світової економіки, розвитку транснаціональних компаній, міграції робочої сили та інших проблем сучасного суспільства. Вплив туризму на довкілля та на комфортне проживання місцевого населення стає визначальним фактором, тому багато міст і країн намагаються вирішити цю проблему, перерозподіляючи турпотоки [9]. Наприклад, розвиваються бренди інших регіонів, Франція – це не тільки Париж та Ніцца, Каталонія – не лише Барселона.

Якщо в одних країнах спостерігалися негативні тенденції у розвитку туризму, то інші країни активно розвивали туристичну галузь за рахунок не тільки природних ресурсів, а й якості послуг, персоналу тощо [13]. Так, Грузія заслужено вважається однією з найгостинніших країн світу. За даними Всесвітньої організації туризму UNWTO на частку туристичного сектора економіки Грузії припадало 9,3% ВВП, експерти прогнозують зростання цього показника до 10,5% до 2028 року. За вкладом туристичної галузі у ВВП країни Грузія посідає 26 місце у світі. На туристичний сектор Грузії припадає 27% загального рівня зайнятості в країні - діяльністю, так чи інакше пов'язаною з туризмом, займається 483 000 осіб.

За цим показником Грузія знаходиться на 78 місці у загальносвітовому рейтингу. Як відзначають експерти International Investment, зростання турпотоку до Грузії в 2018 році склало 18,8 %, що стало одним з найкращих результатів зростання туризму в світі.⁹ У 2017 році в розвиток туристичної галузі Грузії було інвестовано 435,1 млн дол., це 36% від загального обсягу інвестицій у країну. Аналітики очікують, що за 10 років сума інвестицій у цей сектор економіки збільшиться більш ніж удвічі і становитиме близько 881,3 млн дол. Грузія посідає 91-е місце у списку зі 145 країн світу за показником

співвідношення частки туристичного сектора до ВВП. За рівнем прямої зайнятості населення у туристичній сфері Грузія посідає 78-е місце у загальносвітовому рейтингу.⁹ Чому така приваблива для туристів Грузія? Відомо, що грузини, мабуть, одні із найспокійніших господарів, з якими будь-коли може зіткнутися турист. Їхня репутація великодушності відповідає їх відкритості та терпимості. Згідно з грузинською поезією, гостинність цінується більше, ніж хоробрість, відвага чи вмиле поводження зі зброєю. Грузинський фольклор ідеалізує гостинного, щедрого господаря. Серед цілей, з якими здійснюються міжнародні прибуття, слід виділити дозвілля, відпочинок та відпустку – 53 %, оздоровчий, релігійний та інші види туризму – 27 %, бізнес та професійний туризм – 14 %, туризм без певних цілей – 6 %.

На наш погляд, дана класифікація видів туризму є досить спрощеною, оскільки в сучасній економіці індустрія туризму може бути доповнена подієвим туризмом, спортивним туризмом, агротуризмом, екологічним та іншими видами, які широко практикуються як українськими, так і зарубіжними туристами [14].

Основним мотивом для здійснення поїздок є дозвілля, відпочинок та відпустка. Друга за значимістю мета поїздок пов'язана з оздоровчим, релігійним та іншими видами туризму, що зумовлено підвищенням уваги людей до свого фізичного та морально-духовного здоров'я та, відповідно, інвестуванням доходів у ці галузі туризму [15].

Бізнес-туризм або професійний туризм останніми роками стабільно займає третю позицію в рейтингу цілей туристичної діяльності, хоча вплив економічної кризи, наприклад, на українську економіку змусив багато організацій знизити витрати на відрядження та бізнес-поїздки.

Висновки до розділу 1.

Туристична політика кожної держави реалізується виходячи з внутрішніх особливостей і умов і зовнішніх факторів. З усього вищесказаного можна дійти невтішного висновку у тому, що туризм – це комплексне поняття. Час і обставини зовнішнього світу, що змінюється, проявляють активний вплив на його сутність. Міжнародний туризм – це діяльність осіб, мандрівних і що у місцях поза свого постійного місця проживання безперервно, але з понад 1 року, у будь-яких цілях, крім отримання доходу.

Міжнародний туризм – це невід'ємна частина міжнародних економічних відносин, виконує найважливіші функції у розвитку добробуту країн, формує ВВП, створює додаткові робочі місця, активізує зовнішньоторговельний баланс. Позитивно впливаючи на ключові економічні галузі, як транспорт та зв'язок, будівництво, виробництво товарів народного споживання. Аналізуючи сучасний стан міжнародного ринку туристських послуг, можна говорити про неухильне і стійке зростання у багатьох напрямках туризму та очевидний позитивний вплив на умови добробуту людей по всьому світу. Світовий туризм - це стабільний, високоприбутковий, динамічно розвивається і великий сектор світового господарства, що заслуговує на увагу міжнародних організацій і країн.

РОЗДІЛ 2.

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА РОЗВИТОК ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ

2.1. Оцінка світового ринку туристичних послуг

Сучасний міжнародний туризм – одна з галузей світового господарства, що найбільш динамічно розвиваються. До кінця ХХ ст. туризм зайняв лідируючу позицію у міжнародних зовнішньоекономічних зв'язках, став серйозно впливати на розвиток економіки окремих країн і світового господарства загалом, зросла його впливом геть формування валового внутрішнього продукту (ВВП). В даний час туризм є потужною світовою індустрією, що займає до 10% світового валового продукту, де задіяні величезні маси службовців, основні засоби виробництва, великі капітали. Можна сміливо сказати, що туризм – це серйозна політика глобального рівня.

З початку нового століття спостерігається значне зростання доходів від туризму у торгівлі послугами. Згідно з даними Світової організації торгівлі (СОТ), зростання доходів від туристських послуг по відношенню до кінця ХХ століття на 2005 р. склало 54%, при зменшенні частки туризму серед усіх комерційних послуг майже на 14% [2]. У цей період найбільш відвідуваним регіоном світу була Європа, вона була основним постачальником туристів для інших регіонів. Слід зазначити, що до 2003 року частка туристів з Європи, а також відвідувачів її зростає, в 2005 році помітний невеликий спад. Це пов'язано з несприятливим економічним кліматом у країнах Європи у 2005 р. (терористичні акти у Лондоні, нестабільна політична ситуація у країнах Східної Європи та ін.).

У 2006 р. туризм продовжує бути одним з секторів економіки, що найбільш активно розвиваються. За даними СОТ, кількість туристів у 2006 р. становила 842 млн осіб (на 5 % більше, ніж у 2005 р.), а доходи від туризму –

745 млрд дол. (зростання на 9 %). Здешевлення повітряних перевезень робить доступнішими для широкого загалу подорожі на далекі відстані. Порівняно з 2000 р. 2006 р. середньорічний приріст експорту туризму зріс на 8 %, хоча його частка у повному експорті комерційних послуг стійко зменшується через розвиток торгівлі іншими послугами. У 2006 р. країни Європейського союзу (ЄС) були провідними експортерами туристських послуг – 313 млрд дол. при 30% частці залучення іноземних туристів. Сполучені Штати Америки посіли друге місце – 107 млрд дол. Хоча кількість міжнародних туристичних прибуттів у США наблизилася до рівня 2000 р. (51 млн осіб), частка експорту США у сфері міжнародних подорожей у 2006 р. зменшилась.

Туризм відіграє важливу роль у багатьох економіках, що розвиваються. Китай у 2006 р. став третім у світі експортером туристських послуг, подвоївши дохід від туризму порівняно з 2000 р. (2006 р. він становив 34 млрд дол.). Число іноземних відвідувачів Китаю було оцінено приблизно в 50 млн осіб у 2006 р., що на 60 % більше, ніж у 2000 р. У 2006 р. експорт туризму в Африці досяг 32 млрд дол., що становить половину її комерційних експортних послуг. Ця частка з 2000р. постійно перевищує середньосвітові показники. Кількість міжнародних прибуття до Єгипту та Марокко за 2000–2006 рр. збільшилося на 70 і 50 % відповідно, а доходи цих країн у 2006 р. склали 8 та 6 млрд дол. [2]. Кількість міжнародних подорожей продовжувала збільшуватися в 2007 р., незважаючи на зростаючі витрати та нижчий сукупний чистий дохід у багатьох економіках, що розвиваються.

Число міжнародних туристів досягло 903 млн осіб (збільшення на 6,6%), а міжнародний дохід від туризму налічував 855 млрд дол. (зростання на 14%). Провідними експортерами туристських послуг продовжували залишатися ЄС та США, забезпечуючи 57% загального експорту. Однак найшвидше зростання експорту та імпорту було помічено в Росії та Австралії. Індустрія туризму – головний компонент диверсифікації експорту багатьом країн, що розвиваються. У 2007 р. дохід від туризму для країн, що

розвиваються, досяг 285 млрд дол., що склало приблизно 33% їх загального експорту комерційних послуг. Найменш розвинені країни стають все більш привабливими для міжнародних туристів. Обсяги туризму у найменш розвинених країнах зросли за середньорічними показниками більше ніж на 13% порівняно з 2000 р. Австралія стала четвертим за величиною світовим експортером туристських послуг та другим серед азіатських країн після Китаю. У 2007 р. експорт туристських послуг Австралії зріс на 25%. Освітній туризм склав 46% всього експорту туристських послуг країни у 2007 р., ставши при цьому найважливішою сервісною категорією, що експортується Австралією. У 2007 р. закордонні студентські набори становили більш ніж 455 тис. осіб, збільшившись на 66 % порівняно з 2002 р. Іноземні студенти витратили в Австралії понад 10 млрд дол., з них 39 % припадало на оплату за навчання, а решту – на харчування, проживання, транспорт та дозвілля.

Студенти, які приїжджали на навчання до Австралії, родом переважно з азіатських країн, кількість студентів з Китаю та Індії становила 35% всього міжнародного набору [2]. У 2008 р. вся міжнародна індустрія туризму зазнала негативного впливу глобальної економічної кризи. Щоквартальні дані показують, що частка міжнародних подорожей була високою у перші дві чверті 2008 р., збільшуючись у середньому на 20 % протягом року. У третій чверті їхнє зростання сповільнилося, а в останній чверті року показники знизилися на 9%. Експорт міжнародних подорожей, за оцінками фахівців СОТ, знизився на 18% у першій чверті 2009 р. До початку 2009 р. фактично всі регіони торкнулися економічної кризи.

У Європі за першу чверть 2009 р. експорт туристичних послуг ЄС зменшився на 24%. У Туреччині, яка мала одні з найвищих показників зростання у 2008 р., – на 19 %, у першій чверті 2009 р. відбулося різке зниження туристичних потоків – на 11 %. У експорт туристських послуг знизився на 9 %, у Канаді частка туристських відвідувань зменшилася на 24 %. У Азії також спостерігався спад туристських потоків: експорт Таїланду

зменшився на 26%, а Австралії зниження становило 18%. На Африканському континенті також відчули вплив глобальної кризи: частка туризму в Єгипті та Марокко знизилася на 17 та 30% відповідно. Перспектива для сектора у 2009 р. загалом була невтішною. На додаток до несприятливих економічних умов, фактором, що стримує зростання кількості туристських відвідувань, став страх перед епідемією вірусу грипу H1N1. Всесвітня туристична організація передбачила повсюдне зниження кількості міжнародних туристичних прибутків у 2009 р. на 4–6 %. Статистичні дані підтверджують, що сфера туризму у найменш розвинених країнах сильно постраждала від економічної кризи. Для тих країн, які безпосередньо залежать від доходів туризму, вплив кризи став суттєвим. Для Мальдівських островів, де експортна частка туризму становить 56% ВВП країни, в 2009 р. очікувався спад більш ніж на 20%.

Всесвітня туристична організація у листопаді 2009 р. оприлюднила статистичні дані щодо кількості туристичних прибутків з січня по серпень 2009 р. Їх зниження становило 7 % (600 млн прибутків). Однак цей рівень став нижчим у період високого сезону (липень та серпень) і склав 3%. Дохід від міжнародного туризму не так сильно скоротився в порівнянні з обсягами, оскільки споживачі туристських послуг не зовсім відмовилися від подорожей, а лише змінили напрями поїздок, воліючи залишатися ближче до будинку і скоротивши тривалість відпочинку. Кількість міжнародних прибутків в Європі знизилася на 8% з січня по серпень 2009 р., особливо це торкнулося Центральної та Східної Європи. У Америці показники впали на 7%, хоча у Південній Америці падіння становило лише 1%. Загалом статистичні дані за 2009 р. показують, що експорт міжнародних подорожей зменшився на 9%. Зниження було найявнішим у країнах СНД – 22 %, Європі – 13 % та Північній Америці – 11 %. Для азіатських економічних систем зменшення становило 3 %. Особливо сильно позначилися наслідки кризи на туристських прибутках на курортні острови (Сейшельські, Мальдівські,

Багамські), економіка яких практично залежить від туризму. Статистичні дані представлені у таблиці.

Таблиця 2.1

Динаміка кількості туристів у різних мега регіонах світу, млн осіб.

Мегарегіон	Рік						2020 р відносно 2019 р, %
	1995	2010	2015	2018	2019	2020	
Європа	304,5	489,4	608	711	762	221	29
Азія та Тихо-океанський регіон	82,1	205,4	279	343	361	58	16
Америка	109,1	150,1	193	219	234	73	31
Африка	18,7	49,5	65	66	68	20	30
Близький Схід	12,6	22,4	63	61	62	18	29
РАЗОМ	527	916,8	1208	1400	1487	390	26

Аналіз наведених у таблиці 2.1. даних підтверджує, що до 2019 року у світовій економіці ринок туристичних послуг досить інтенсивно розвивався. Регіональна динаміка зростання в різних частинах світу була не рівномірною, проте за незначним винятком щорічно був приріст туристичного потоку. Найбільш суттєва частка туристів припадала на Європу, майже кожен другий турист був до цієї частини світу. Досить суттєвим був приріст туристичного потоку в Азії та Тихо-океанському регіоні. Тільки за 5 років із 1995 року до 2000 року туристичний потік в цьому мегарегіоні збільшився у 2,5 рази. Насамперед це пов'язано із економічним зростанням Азійських країн.

У той же час спостерігаємо, що на близькому Сході починаючи із 2015 року динаміка приросту кількості туристів не лише сповільнилась, але й декілька років підряд зменшувалась, що було спричинено конфліктами, які у різних країнах там постійно вибухали.

Отже оцінка загальних тенденцій світового туристичного потоку свідчить, що починаючи із 1995 року до 2019 року кількість туристів у світі зросла майже у 2,5 рази, що ще раз підтверджує динамічність розвитку міжнародного туризму. І все ж пандемія суттєво вплинула на цю, галузь економіки, яка досить інтенсивно розвивалась. Так, у 2020 році в декілька разів зменшилась кількість туристів.

2.2. Аналіз ринку міжнародних туристичних послуг України

Туристичний бізнес в Україні знаходиться на стадії становлення. Стан ринку туристичних послуг визначається соціально-економічними і політичними процесами, які відбуваються в країні, відтворюючи хід реформування суспільного життя. Україна належить до країн, де туризм як активний спосіб проведення дозвілля заохочувався державою і був сприйнятий більшістю населення як складова способу життя. Поліпшення рівня і умов життя вводить туризм до споживчої суспільної моделі, особливо міського населення, стимулюючи попит і формуючи ринок туристичних послуг. Тривале домінування внутрішнього туризму зумовило сплеск попиту на міжнародні подорожі, що відбилося зміною статусу і розширенням участі України на ринку міжнародного туризму.

Також важливо відзначити, що на міжнародному ринку туризму Україна традиційно переважно виступає як імпортер туристичних послуг, а не як експортер (рис.2.1). За останні 5 років спостерігається постійне зростання негативного зовнішньоторговельного балансу в цьому сегменті.

У якості найбільшої країни в Європі за площею, Україна має вражаючий потенціал у сфері туризму. З огляду на належну розвиненість інфраструктури, експерти вважають, що країна може залучити приблизно 30 мільйонів іноземних туристів щороку.

Тим не менш, Україна стикається з обмеженими перевагами в міжнародному туристичному обміні. У 2018 році кількість іноземних туристів, які відвідали Україну, становила 14,207 мільйонів осіб, що є лише 2,1 раза менше за потенційний прибуток іноземних відвідувачів. Тимчасом, доходи України від експорту туризму у 2018 році склали 1,261 мільйон доларів, що становить всього 1,4% національного ВВП. Це значно менше, порівняно з вкладом в'їзного туризму у економіку Лівії, Анголи та Ефіопії.

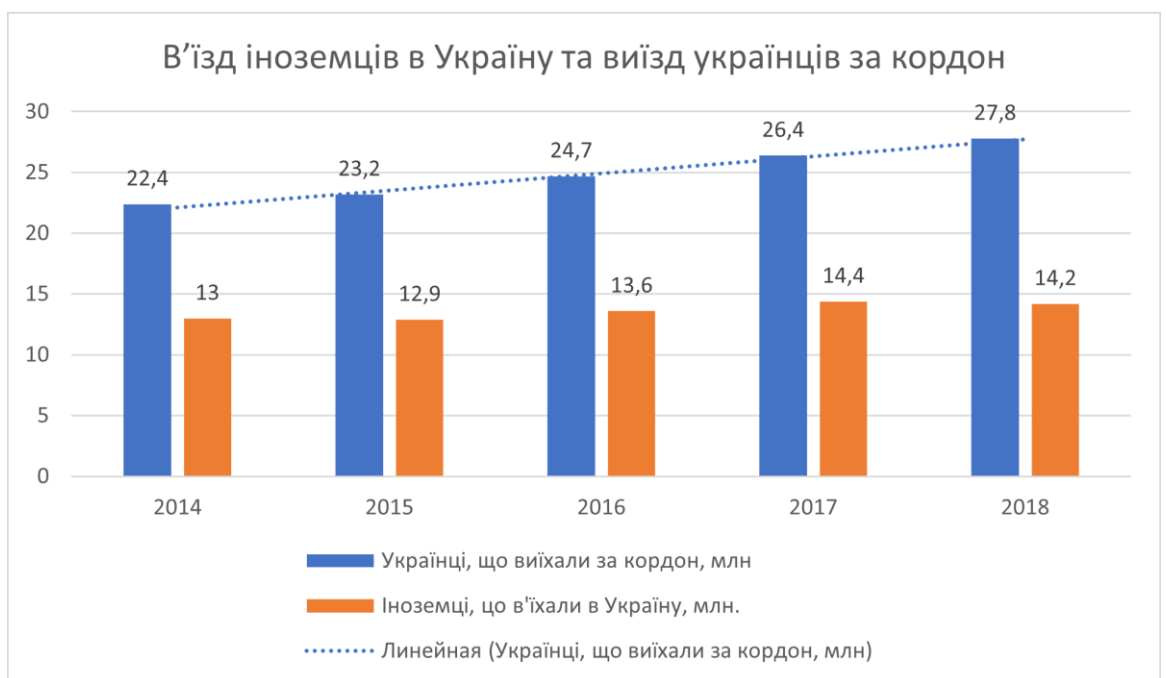

Рис. 2.1 В'їзд іноземців в Україну та виїзд українців за кордон (2014-2018 роки) [5, 6]

На глобальному туристичному ринку спостерігається аналогічна тенденція - Україна займає 12,1% світового імпорту туристичних послуг, тоді як її експорт становить лише 3,7% [2, 3]. Це означає, що Україна виступає як країна-донор, яка постачає своїх туристів на зарубіжні ринки. Враховуючи це, важливо оцінити конкурентні позиції України з метою зміни її статусу на світовому ринку туристичних послуг.

Останні оцінки туристичної економіки України на світовому рівні підкреслили різноманітні чинники, які впливають на успіх туристичної

індустрії країни і висунули важливі проблеми для уваги. Варто відзначити, що за період з 2013 по 2019 роки Україна пройшла через значні негативні зміни, що були безпосередньо пов'язані з подіями 2014 року.

Ці зміни суттєво вплинули на туристичну галузь країни, створивши складні завдання для подальшого розвитку. На жаль, Україна стала свідком зменшення привабливості для міжнародних туристів і збільшення негативного сприйняття у зв'язку зі складною політичною та соціальною ситуацією.

Глобальна пандемія Covid-19 мала суттєвий вплив на зменшення числа міжнародних подорожей для людей по всьому світу, включаючи Україну. Протягом останніх півтора року ми спостерігаємо значні втрати, спричинені карантинними заходами.

Проте, ця непередбачувана ситуація також стала поштовхом для відкриття нових туристичних ринків і швидкого розвитку внутрішнього туризму. Завдяки обмеженням на міжнародні поїздки, люди звернули свою увагу на відпочинок у власній країні, відкривши для себе чудові туристичні місця та природні ресурси України.

В цілому можна відзначити формування певних тенденцій міжнародного туризму в Україні:

- поживлення туристичної активності чергується із спадами, відтворюючи в цих коливаннях не тільки стан внутрішнього ринкового середовища, але і світової ринкової кон'юнктури, де імідж України залишається ще невизначеним;

- спостерігається тенденція перевищення в'їзного потоку над виїзним в структурі міжнародного туризму, яка позначена зростанням потоку іноземних туристів до нашої країни;

- незважаючи на позитивні зрушення на національному ринку туристичних послуг слід відмітити певне падіння темпів виїзного туризму і його мотиваційний і географічний перерозподіл;

– в структурі туристичних потоків як з України, так і до України за мотивацією домінує приватний туризм;

– в географічній структурі туристичних потоків як з України, так і до України домінуюче значення мають країни СНД та ЄС, а в його межах - перш за все країни-сусіди.

Збільшення валового національного доходу за рахунок туризму регулюється податковим законодавством України, яке повинно передбачати відповідні важелі заохочення розвитку туристичної індустрії. Поповнення місцевих бюджетів за рахунок рекреаційно-туристичної діяльності досягається додатковими місцевими податками, зборами і платежами в межах діючого законодавства (туристичний податок, курортний та готельний збори тощо). Захист споживача туристичних послуг на державному рівні здійснюється для фізичних осіб (громадян) у межах Закону України «Про захист прав споживачів», а також у судовому порядку, а юридичних (підприємств, організацій, закладів та фірм) – у судовому порядку.

До основних напрямів туристичної політики України належать:

- захист прав подорожуючих;
- захист інтересів виробників вітчизняного туристичного продукту;
- підтримка внутрішнього та в'їзного туризму, що може проявлятися у формі:
 - прямих інвестицій у формування туристичної інфраструктури;
 - наукового та рекламної інформаційного забезпечення просування національного туристичного продукту на світовому ринку;
 - податкових та митних пільг, стимулюючих надходження інвестицій. Державна туристична політика базується на відповідній стратегії і тактиці.

Туристична стратегія передбачає розробку загальної концепції розвитку і цільових програм, для реалізації яких необхідний час і значні

фінансові ресурси. Туристична тактика визначає конкретні дії і прийоми досягнення поставленої мети у конкретно визначених умовах. Основна мета концепції полягає у створенні сучасної високоефективної і конкурентоспроможної туристичної індустрії, яка забезпечить широкі можливості для обслуговування українських та зарубіжних громадян, а також значний вклад у розвиток соціальної економіки.

Для практичної реалізації цієї цілі пропонується перелік заходів (туристична тактика), до яких можна віднести: створення нормативно-правової бази розвитку туризму, що відповідає міжнародній практиці; формування економічних механізмів стимулювання розвитку іноземного та внутрішнього туризму і залучення інвестицій у цю галузь; введення жорсткої системи сертифікації і ліцензування туристичної діяльності тощо. Таким чином, кожна держава, яка розвиває туризм, намагається досягти від його функціонування максимальної економічної ефективності. Організація рекреаційно-туристичної діяльності у правових рамках регулюється: нормативно-правовими актами реєстрації юридичних осіб, а також фізичних осіб, які займаються підприємницькою діяльністю; законодавчими актами про сертифікацію туристичних підприємств та ліцензуванням туристичної діяльності; податковим законодавством.

2.3. Діяльність ВТО, ООН, ЮНЕСКО та ФАО у сфері туризму

Розуміння ролі міжнародних організацій у міжорганізаційних відносинах змінилося з ухваленням Статуту Організації Об'єднаних Націй. Усі учасники міжнародних відносин зобов'язалися вирішувати будь-які суперечки мирним шляхом. Це рішення має універсальний характер, тому держави, які не є членами Організації Об'єднаних Націй, також повинні його дотримуватись. Внаслідок цього роль міжнародних організацій зросла, а тому їхня участь у вирішенні суперечок стала просто необхідною. За

сучасних умов міжнародні організації є незалежними, самостійними суб'єктами міжнародного права. Деякі рішення можуть бути обов'язковими для виконання державами-членами. Вони можуть бути членами інших міжнародних організацій, а статус члена тепер не є прерогативою лише держав. У той же час, міжнародні організації стали основним інструментом вирішення проблем у міжнародних відносинах. Міжорганізаційне співробітництво може мати різний характер, хоча його найпоширенішою формою є координація діяльності та обмін інформацією.

Оперативне співробітництво відіграє все більшу роль, особливо у вимірі захисту прав людини, безпеки, політичної та економічної координації, а також допомоги найменш розвиненим державам.

Найчастіше співпраця набуває форми:

- обміну інформацією, що на сьогодні є звичайною;
- координації діяльності у різних сферах співробітництва;
- Міжнародного договору, що є надзвичайно важливим для визначення умов співпраці двох організацій;
- спільних робочих груп, які працюють над вирішенням конкретних питань чи проблем;
- розподілу витрат та відповідальності (у зв'язку з обмеженими ресурсами зазвичай має місце у системі Організації Об'єднаних Націй);
- представництва міжнародної організації при інших організаціях, що забезпечують обмін інформацією та постійну координацію діяльності [2].

Сьогодні всі сфери політичного та соціально-економічного життя перебувають у рамках діяльності міжнародних організацій. Це стосується й туризму. Як соціальне, культурне, економічне та просторове явище, він стає предметом інтересу таких організацій. Перші міжнародні туристичні організації з'явилися торік у XIX столітті. Однак серед значної кількості організацій, що виникли у цей період, важко однозначно стверджувати, яка організація може вважатися першою. Багато дослідників першою такою

організацією вважають створену 1898 року у Люксембурзі Міжнародну лігу туристичних асоціацій [5].

Ця організація й надалі здійснює свою діяльність, проте з 1919 року її було перейменовано на Міжнародний туристичний альянс. Це міжнародна туристична організація, яка займається пропагандою різних видів туризму у багатьох країнах сучасної Європи. Незважаючи на те, що міжнародні туристичні організації створювалися ще в XIX столітті, лише у міжвоєнний період процес їх розвитку значно активізувався та набув масового характеру. У той час свою діяльність розпочали багато міжнародних організацій, метою яких було вирішення різних проблем у галузі туризму, а також пропаганда його розвитку.

У 1925 році в Парижі було створено Центральну раду з міжнародного туризму. До складу цієї організації входили як представники офіційних міжурядових організацій, і туристичні асоціації з країн [6]. Виникнення цієї організації дало зрозуміти, що, незважаючи на швидкі темпи розвитку міжнародного туризму, з'являться нові проблеми, а разом з ними потреба налагодження безпосередніх контактів, обміну досвідом та детального узгодження туристичної політики на міжнародному рівні. У цьому ж році розпочала свою діяльність Міжнародна спілка офіційних туристичних організацій, яка 27 вересня 1974 року, з прийняттям статуту нової організації, була змінена на Всесвітню туристичну організацію. Проте формально свою діяльність COT розпочала лише 1975 року, оскільки була необхідна ратифікація положень статуту організації хоча б 51 державою [10, 29]. Це було досягнуто 1 листопада 1974 року.

Для того, щоб створити стабільний та конкурентоспроможний туристичний сектор, необхідно зміцнити партнерство між усіма учасниками туристичної галузі. Сюди відносять: державний сектор (Міністерства туризму, національні туристичні організації); • приватний сектор (готельні мережі, авіалінії, туристичні агенції, міжнародні організації, неурядові

організації, які лише у тісному співробітництві можуть максимізувати туристичний потенціал) [8, 102-116].

У той же час туризм тісно пов'язаний і впливає на інші види економічної діяльності. Роздрібна торгівля, виробнича та сільськогосподарська діяльність - це лише незначна частина всіх секторів економіки, які отримують додаткові надходження від туризму, продаючи товари та послуги туристам, постачаючи продукти ресторанам та готельним мережам та ін. Питання ролі туризму становить значний інтерес для спеціалізованої установи ООН Всесвітньої туристської організації.

Основними цілями цієї організації є: сприяння розвитку туризму, а також надання допомоги урядам країн-членів у вирішенні питань, пов'язаних із туристичною галуззю. Спеціалізовані установи Організації Об'єднаних Націй є самостійними організаціями, які здійснюють свою діяльність на основі міжнародних договорів та наділені правом без сторонньої допомоги вирішувати важливі питання. Програма діяльності Всесвітньої туристичної організації включає дослідницьку (в галузі міжнародної статистики туризму, економічного аналізу, дослідження туристичного ринку, охорони навколишнього середовища, спрощення прикордонних формальностей), інформаційну та оперативну роботу (підготовка міжнародних конференцій та семінарів, координація діяльності регіональних комісій, навчання працівників галузі туризму).

До основних завдань діяльності Всесвітньої туристської організації також відноситься звернення уваги на розвиток туризму в різних країнах. Варто зауважити, що ЮНВТО насамперед надає професійно-технічну допомогу державам-членам. На другому місці знаходиться її діяльність як центр допомоги з метою розвитку, що фінансується виключно за рахунок коштів, виділених Організацією Об'єднаних Націй. Основними органами Всесвітньої туристичної організації є: Генеральна Асамблея, Виконавча рада та Секретаріат. У її рамках також діють допоміжні органи, представлені

регіональними комісіями та комітетами: програмування та координації, бюджету та фінансів, охорони навколишнього середовища Всесвітня туристична організація співпрацює з органами Організації Об'єднаних Націй, державним та приватним секторами, незалежними асоціаціями та громадянським суспільством, щоб повною мірою використати потенціал туристичної галузі та максимізувати вигоди для всіх.

Всесвітня туристична організація — одна з наймолодших членів системи Організації Об'єднаних Націй. Спеціалізованою установою ООН вона стала у 2003 році. ЮНВТО тісно співпрацює з усіма установами Організації Об'єднаних Націй для збільшення того внеску, який здійснює туризм у реалізації “Мети розвитку тисячоліття”: розвитку та подолання бідності, досягнення яких заплановано до 2015 року. У рамках проекту досягнення “Мет розвитку тисячоліття” у 2010 році ЮНВТО працювала з різними установами та програмами ООН над проектами розвитку туризму, зокрема: Програмою розвитку ООН (ПРООН), Організацією Об'єднаних Націй з питань освіти, науки та культури (ЮНЕСКО), продовольчою та сільськогосподарською організацією (ФАО), ООНХабітат, ООН-Жінки, Фондом ООН у галузі народонаселення (ЮНФПА), Міжнародною організацією праці (МОП), Всесвітньою організацією охорони здоров'я (ВООЗ), Верховним комісаром ООН з прав людини (УВКПЛ), Волонтерами ООН (ВОООН), Конференцією ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), Організацією Об'єднаних Націй з промислового розвитку (ЮНІДО) та Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ). З метою реалізації всіх восьми “Мет розвитку тисячоліття” Всесвітня туристична організація, в рамках Організації Об'єднаних Націй, очолює Комітет з туризму для допомоги найбільш розвиненим державам. За даними Всесвітньої туристичної організації, для 20 із 48 найменш розвинених країн світу туризм є другим чи навіть першим за значенням джерелом доходу.

Туристична галузь стала однією з основних рушійних сил соціально-економічного розвитку та набула пріоритетного значення для більшості слаборозвинених держав. Більше половини найбільш бідних держав обрали туризм як головну зброю у боротьбі з бідністю. Значну роль у регулюванні міжнародного туризму у системі ООН відіграє також ЮНЕСКО (Організація з питань освіти, науки та культури). ЮНЕСКО з туризмом об'єднує насамперед програмний напрямок, що стосується охорони культурної спадщини людства.

У центрі обговорення проблеми культурної політики та законодавчого забезпечення збереження спадщини та розвитку культурно-пізнавального туризму на національному та міжнародному рівнях; роль музеїв у цьому процесі; проблеми збереження об'єктів всесвітньої спадщини та розвитку туризму, включаючи економічні аспекти; розвиток екологічного туризму на територіях, що особливо охороняються. В результаті були розроблені рекомендації для держав СНД та ММПО в галузі розвитку технологій культурно-пізнавального та екологічного туризму та збереження культурної та природної спадщини. 26-29 жовтня 2006 р. у м. Єревані під егідою Бюро ЮНЕСКО за участю ЮНВТО проводилася міжнародна конференція «Роль молоді у збереженні спадщини та розвитку культурно-пізнавального туризму», заснована на рекомендаціях попереднього форуму. Головною метою конференції було позначено сприяння розвитку молодіжного туризму та поширення принципів конвенцій ЮНЕСКО у сфері культури, запровадження кращої світової практики підтримки туризму, що сприяє збереженню спадщини. За результатами конференції заплановано розробку попередніх угод щодо молодіжних обмінів між країнами. У лютому 2005 р. у Мінську під егідою Бюро ЮНЕСКО було проведено міжнародну науково-практичну конференцію «Нематеріальна культурна спадщина слов'янських народів: проблеми збирання, збереження, перспективи комплексного вивчення», а в грудні 2005 р. у продовження політики охорони нематеріальної

культурної спадщини в Казані пройшов регіональний семінар ЮНЕСКО (п'ятий з восьми) за Конвенцією про охорону нематеріальної культурної спадщини 2003 р. для країн Європи та Північної Америки, покликаний роз'яснити значимість Конвенції 2003 р., прискорити у юридичному захисті нематеріальної культурної спадщини та створити можливості для обміну досвідом у цій галузі. Насамкінець представниками 25 країн було прийнято остаточну доповідь з рекомендаціями всім організаціям, установам та відомствам держав, що беруть участь [8]. Безумовно, що прийняття Конвенції 2003 р. якомога більшою кількістю держав, у тому числі Україною, позначиться на просуванні сталого розвитку туризму, зокрема, на його соціально-культурному аспекті та сприяє збереженню різноманітності культур.

Розглянемо також взаємодію України із деякими іншими спеціалізованими установами ООН у сфері туризму. З 1987 р. по 3 квітня 2006 р. Україна мала статус спостерігача у ФАО (Продовольчої та сільськогосподарської організації Об'єднаних Націй). Після оформлення участі вона набула нових можливостей щодо співпраці з ФАО: право користуватися консультаціями експертів, банком даних; навчання спеціалістів; розширення участі у проектах з рибальства, сільського господарства, водних ресурсів; користування інформацією та рекомендаціями з питань зберігання та переробки продуктів та торгівлі ними; участь у виробленні міжнародних документів з питань безпеки продуктів харчування, рішень щодо сталого розвитку, охорони навколишнього середовища та інше.

Відповідно до думки вітчизняних дослідників у сфері права у сфері міжнародного туризму – К.А. Комарова, Ю.М. Соколова, Н.С. Барчукової, К.Г. Борисова, система ООН, що включає її органи та спеціалізовані установи, з моменту створення займає особливе місце у питаннях розвитку та міжнародно-правового регулювання міжнародного туризму. Це положення ще більше зміцнилося в результаті укладання 23 грудня 2003 р.

Угоди між ООН і Всесвітньою туристичною організацією [1], що зафіксувала статус останньої як спеціалізована установа ООН (ст. 1 (I)). Загалом зазначаючи, що діяльність ООН у сфері міжнародного туризму досить докладно вивчалася у час у роботах зазначених авторів [2], ми зупинимося на розгляді деяких спільних питань їх функціонування у межах зазначеної теми дослідження. Так, в останні роки діяльність органів ООН зосереджена на досягненні Цілей розвитку тисячоліття (ЦРТ) [3]: забезпечення сталого розвитку, охорона екології, викорінення злиднів, надання роботи для всіх, гуманітарне співробітництво, формування глобального партнерства з метою розвитку та ін. яких тісно пов'язане із подальшим спільним розвитком державами туризму.

Україна, підтримуючи політику ООН у пріоритетності вирішення зазначених проблем, бере найактивнішу участь у робочих сесіях, форумах та конференціях, що проводяться її органами: бере участь у дослідженнях, у складанні доповідей та текстів міжнародно-правових актів, висуває ініціативи, що сприяють досягненню ЦРТ та розвитку міжнародного туризму. Будучи незмінним членом ЕКОСОС (Економічної та соціальної ради ООН) з моменту створення, як і членом ГА ООН (Генеральної Асамблеї), Україна виступає за зміцнення центральної ролі цього органу як основний механізм для загальносистемної координації діяльності ООН в економічній та соціальній сферах, за розвиток Найтіснішого співробітництва між ООН та міжнародними фінансово-економічними інститутами, приватним сектором та громадянським суспільством, за забезпечення більшої ефективності надзвичайного гуманітарного сприяння, що значною мірою відображає державну туристську політику.

У плані практичної взаємодії Україна співпрацює з органами, оперативними фондами та програмами ООН з широкого спектру суміжних з туризмом проблем сталого розвитку, з метою забезпечення гідних умов життя та соціально-економічного прогресу при збереженні навколишнього

середовища. У зв'язку з цим, крім активної діяльності Комісії ООН зі сталого розвитку і ЮНЕП (Програми ООН навколишнього середовища), велику значущість для України набуває Форум ООН полесам. Під його егідою йде опрацювання питань сталого управління лісами всіх видів, розглядається проблема збереження лісів та розвиток туризму. Україна також бере участь у розробці багатьох природоохоронних конвенцій (за кліматом, біологічним розмаїттям, опустелювання тощо). Підвищений інтерес представляє співробітництво з органами ООН у сфері реагування на надзвичайні ситуації, зумовлений, головним чином, оперативною участю України у міжнародних заходах щодо ліквідації їх наслідків, що у свою чергу сприяє розвитку безпечного туризму. Для цієї роботи цікавить участь України у діяльності допоміжних органів ООН у сфері туризму – регіональної економічної комісії для Європи (ЄЕК), Азії та Тихого океану (ЕСКАТО).

Так, наприклад, у грудні 2001 р. на сесіях робочих груп Комітету з внутрішнього транспорту ЄЕК українська делегація висловила за активізацію розробки Програми з розвитку євразійських наземних транспортних зв'язків ЄЕК/ЕСКАТО, яку також вважала за необхідне включити до стратегічних напрямів роботи00 мм. При цьому реальний розвиток транспортних коридорів на цьому напрямі дасть можливість збільшення туристичних потоків та активізує міжрегіональну та міждержавну співпрацю у сфері туризму. 22 лютого 2005 р. на 122 Вісті КДАСУ, 2007, №1(7) 60-ї сесії ЄЕК у Женеві, присвяченій питанням виконання домовленостей Міжнародної конференції з фінансування розвитку в регіоні ЄЕК, Україна висловила за подальшу мобілізацію та ефективне використання міжнародного фінансового та технічного співробітництва у країнах СНД, де процеси розвитку туризму, що посилюються, потребують такої допомоги.

Слід зазначити, що Україною в результаті роботи в рамках ЄЕК було проведено: спрощення формальностей для тимчасового ввезення особистого

транспорту; введено систему «зеленої картки», що дозволяє автотуристам додатково не страхуватися при перетині кордонів; досягнуто покращення туристичного обслуговування на міжнародних шляхах; сприяння великій одноманітності в дорожніх правилах, дорожніх знаках та покажчиках; створено мережу основних європейських міжнародних доріг та інше. Взаємодія у сфері туризму в рамках ЕСКАТО, як і в ЄЕК, розвивається із значним ухилом у бік транспортної проблематики. Зокрема, у 2004 р. країнами-членами ЕСКАТО було ухвалено Міжурядову угоду щодо мережі азіатських автомобільних доріг, що набула чинності 4 липня 2005 р. [4].

Його реалізація сприяє подальшому вдосконаленню зазначених у ньому автодоріг України, підвищенню їх інвестиційної привабливості, зокрема і з розвитку туризму. У листопаді 2005 р. (Бангкок) у рамках ЕСКАТО узгоджено проект іншої Міжнародної угоди щодо розвитку трансазійської залізниць, що передбачає створення трансазійської залізниці, що з'єднає 27 країн регіону, в рамках якого Україна об'єднана в один з чотирьох коридорів (Північний і Кита) Корейський півострів. При цьому експерти ЕСКАТО вважають, що залізниці дадуть можливість для розвитку більш економічного, екологічно чистого та швидкого виду міжнародних перевезень. В рамках останніх сесій ЕСКАТО (61-а, 62-а) також обговорювалися інші суміжні з туризмом галузі співробітництва: розвиток інфраструктури регіону, охорона навколишнього середовища, запобігання стихійним лихам. Підсумки цих сесій сприяють розширенню участі України у економічних та екологічних процесах, зокрема лінією туризму, в АТР, підключенню повною мірою Сибіру та Далекого Сходу до діяльності ЕСКАТО. Україна співпрацює з іншим допоміжним органом ООН - ПРООН (Програмою розвитку ООН), який через надання багатосторонньої технічної допомоги в різних соціально-економічних сферах має велике значення для розвитку туризму. У цьому важливим елементом її стратегії є опора концепцію національного виконання (це понад 90% всіх проектів в Україні).

У рамках Програми орган здійснює 35 проектів загальним обсягом близько 85 млн. дол. США у сфері розвитку інфраструктури, збереження біорізноманіття, боротьби з ВІЛ/СНІД, підтримки малих і середніх підприємств та інших. Проекти здійснюються як у федеральному, і регіональному рівнях. У тих регіонах, де ПРООН виявляє найбільшу активність, діють проектні офіси, що виконують координаційні функції. Україна в рамках Програми ООН, маючи можливість визначати область, цілі та параметри необхідної технічної допомоги, до того ж є членом Виконавчої ради ПРООН, який володіє оперативною інформацією про сучасні технології, їх можливості та впровадження, що дозволяють розвивати туристичний сектор та отримувати від нього соціально-економічні вигоди: нові робочі місця, розвинену інфраструктуру, інвестиційні вливання, фінансовий прибуток, і в кінцевому підсумку - підвищення добробуту населення, має гарну основу для розвитку туризму.

Слід також зауважити, що Україна не тільки користується допомогою ПРООН, а й дедалі частіше сама стає країною-донором, яка може надати технічне сприяння та гуманітарну допомогу іншим країнам. ЮНЕП, призначена провідним центром з реалізації Порядку денного ХХІ століття щодо туризму, розробила стратегію сталого туризму.

У зв'язку з цим актуальними формами практичної взаємодії у сфері туризму України та ЮНЕП є реалізація проектів та участь в універсальних та регіональних конвенціях та програмах екологічної спрямованості, розвиток системи міжнародних та національних юридичних інструментів у галузі навколишнього середовища, поширення та обмін екологічною інформацією. Функції з координації цієї співпраці покладено на Міністерство природних ресурсів, яке бере участь також у діяльності з охорони лісів, боротьби з опустелюванням, з розробки та реалізації низки регіональних планів ЮНЕП (з управління та охорони Вісті КДАСУ, 2007 №1(7) 123 морського і прибережного навколишнього середовища Північно-Західної частини

Тихого океану - ПД NOWPAR; по Чорному морю в рамках проекту Глобального екологічного фонду; з захисту природного середовища акваторії та берегової зони Каспійського моря), з розробки механізмів оцінки впливу на навколишнє середовище для країн СНД, досконалостей законодавства. У 2004 р. було запущено широкомасштабний проект захисту морського навколишнього середовища в Арктиці. Загалом, слід зазначити, що міжнародне співробітництво в галузі природоохоронної діяльності є складовою національної політики України та визначається стратегічними інтересами у сфері забезпечення екологічної безпеки у процесі переходу країни до сталого розвитку, досягнення якого неможливе без проведення відповідної політики у сфері туризму.

Окремий інтерес представляють спеціалізовані установи ООН, які провадять свою діяльність на користь розвитку міжнародного туризму за допомогою програм, що здійснюються у відповідних головних сферах своєї діяльності, або при виконанні проектів, пов'язаних з туризмом. При цьому спрямованість таких програм у сфері туризму визначається завданнями, що стоять перед ними у сфері розвитку міжнародного економічного, соціального та культурного співробітництва держав, які становлять частину спільних завдань ООН. У цьому низці організацій першому місці стоїть ЮНВТО* , основне завдання якої визначено, як сприяння розвитку туризму. Україна бере участь у її діяльності з моменту створення шляхом підписання Статуту в 1970 р. Взаємодія з країнами-членами відбувається шляхом направлення організацією на місця своїх регіональних представників, що базуються в штаб-квартирі (Мадрид).

При цьому їх діяльність виходить за межі функцій послів за особливими дорученнями: вони зустрічаються з керівниками індустрії туризму всіх країн відповідного регіону; забезпечують контакти між туристськими відомствами та організаціями, що надають фінансування, особливо з ПРООН, для розробки цільових проектів розвитку; організовують

національні семінари з актуальної для країни тематики; проводять регіональні конференції з міжнародних проблем; допомагають налагоджувати контакти між туристичною владою та іншими держструктурами та інше.

Унікальна правова позиція Організації дозволяє їй також виконувати спеціальні регіональні проекти щодо просування туризму у групах країн-членів. Їх прикладом може служити «Шовковий шлях», реалізований спільно ЮНЕСКО з 1994 р. і спрямований на відродження туризму на стародавньому маршруті, стопами Марко Поло. Шовковий шлях простягається на 12 тис. км від Азії до Європи, для його здійснення об'єднали зусилля 22 країни: Вірменія, Китай, Єгипет, Італія, Ізраїль, Японія, Туреччина, Україна та інші. Спільна діяльність з просування цього проекту полягає переважно у проведенні семінарів, випуску брошури та відеофільму. Завданнями України також є питання координації реставрації пам'яток, збагачення історичних музеїв, організації спільних рекламних кампаній, що дозволяють іноземним відвідувачам знайомитися з історією країни, взаємодії з Офісом у Самарканді та надання йому необхідної інформації щодо проекту.

Висновки до розділу 2.

Туризм у ХХІ столітті став соціальним та політичним явищем, що значно впливає на світовий устрій та економіку багатьох країн та цілих регіонів. Міжнародна статистика показує, що доходи від туризму формують від 10 до 15 % валового національного продукту, беруть участь у світових інвестиційних процесах, стимулюють зростання робочих місць, інтенсифікують споживчі витрати, тобто беруть активну участь у розвитку територій. Великих успіхів індустрія туризму досягла останні десятиліття, коли кількість міжнародних туристів зросла майже вчетверо, а валютні доходи від неї збільшилися в 25 разів. На промисловість туризму припадає

близько 7 % світових інвестицій, кожне 16-е робоче місце, 12 % світових споживчих витрат. До країн, які отримують значні суми від оподаткування індустрії туризму, відносяться: США - 130 млрд дол., Японія - 70 млрд дол., Німеччина - 57 млрд доларів.

РОЗДІЛ 3.

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ВЗАЄМОДІЇ З МІЖНАРОДНИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

3.1. Рекомендації щодо вдосконалення діяльності суб'єктів туристичної діяльності в контексті взаємодії з міжнародними організаціями

Починаючи зі Всесвітньої конференції зі стійкого туризму в Лансароті в 1995 р. поняття «стійкий розвиток туризму» та «стійкий туризм» безперервно з'являлися на політичному порядку денному ООН та Всесвітній туристичній організації ООН (ЮНВТО), призводячи до суттєвих декларацій, керівних документів та ініціатив та стаючи, по суті, пріоритетним напрямом діяльності ЮНВТО.

При цьому в документах ЮНВТО згадані поняття найчастіше почали використовувати як синоніми. У цілому нині рекомендації щодо розвитку стійкого туризму і практика управління стійким розвитком застосовні всім формам туризму переважають у всіх типах туристських дестинацій, включаючи різні сегменти туризму, зокрема масовий. Принципи стійкості відносяться до екологічних, економічних та соціокультурних аспектів розвитку туризму, і для гарантії довгострокової стійкості необхідно встановити баланс між цими трьома вимірами. Таким чином, стійкий туризм має:

- 1) забезпечувати оптимальне використання природних ресурсів, які є основним елементом розвитку туризму, підтримуючи суттєві екологічні процеси та допомагаючи зберегти природні ресурси та біорізноманіття;
- 2) поважати соціокультурні особливості приймаючих спільнот, зберігати їх культурну спадщину та традиційні цінності та сприяти міжкультурному розумінню та терпимості;

3) гарантувати життєздатні, довгострокові економічні операції, надаючи та справедливо розподіляючи соціально-економічні переваги для всіх учасників – стійку зайнятість та можливість отримання доходу, соціальне забезпечення у приймаючих спільнотах, сприяючи тим самим зниженню рівня бідності. Розвиток сталого туризму вимагає як поінформованої участі всіх відповідних зацікавлених осіб, так і сильного політичного керівництва для розширення кола учасників та досягнення згоди. Забезпечення сталого розвитку туризму є безперервним процесом і вимагає постійного контролю над впливами для вжиття профілактичних та/або коригувальних заходів щоразу, коли це необхідно. Стійкий туризм повинен також підтримувати високий рівень задоволеності туристів та гарантувати набуття ними значного досвіду, підвищуючи розуміння проблем стійкості та просуваючи методи сталого туризму. Дванадцять цілей сталого туризму (ЮВНТО) В даний час ЮВНТО сформулювала такі пріоритетні цілі сталого розвитку туризму [15]:

1. Економічна життєздатність – гарантувати життєздатність та конкурентоспроможність туристських дестинацій та підприємств так, щоб вони були в змозі продовжувати своє процвітання та забезпечувати свій зиск у довгостроковій перспективі.

2. Місцеве процвітання – максимізувати внесок туризму в процвітання дестинацій, включаючи збереження про порцій туристського навантаження на регіон.

3. Якість зайнятості – збільшувати кількість та якість місцевих робочих місць, створених та підтримуваних туризмом, включаючи рівень оплати праці, умови обслуговування та доступності всім без дискримінації за статевими, расовими ознаками, з інвалідності чи інших причин.

4. Соціальна справедливість – домагатися широкого розповсюдження принципу розподілу економічних та соціальних вигод від туризму всюди у

приймаючому співтоваристві, включаючи поліпшення можливостей, дохід та послуги, доступні бідним.

5. Доступний туризм – забезпечувати безпечний та комфортний туризм для всіх відвідувачів незалежно від статі, раси, фізичних недоліків тощо.

6. Місцевий контроль – залучати місцеві спільноти до планування та уповноважувати їх приймати рішення про управління та майбутній розвиток туризму в області (після консультацій з іншими заінтересованими особами).

7. Добробут суспільства – підтримувати та підвищувати якість життя в місцевих спільнотах, включаючи соціальні структури та доступ до ресурсів, зручностей та систем підтримки життя, уникаючи будь-якої форми соціальної деградації чи експлуатації.

8. Культурне багатство – поважати і примножувати історичну спадщину, справжню культуру, традиції та особливості спільнот, що приймають.

9. Фізична цілісність – зберігати та покращувати як міські, так і природні ландшафти, не допускати їх візуального чи фізичного руйнування.

10. Біологічна різноманітність – підтримувати збереження природних територій, довкілля та дикої природи та мінімізувати шкоду, яку він завдає.

11. Ефективність ресурсу – мінімізувати використання недоступних та невідновлюваних ресурсів у розвитку туризму та туристської діяльності.

12. Екологічна чистота – мінімізувати виробництво відходів та забруднення повітря, води та землі туристськими підприємствами та відвідувачами.

Ці цілі дозволяють сформулювати проблему та предмет дослідження та розробок, вжити необхідних заходів для сталого розвитку туризму, коли це необхідно. Також вони дозволяють зберігати високий рівень задоволеності туристів та їх поінформованості про проблеми стійкості. Цілі є підтвердженням того, що основним завданням сталого туризму є досягнення балансу між стороною, що приймає, туристом і навколишнім середовищем.

Однак знаходження балансу з метою захисту та збереження ресурсів з урахуванням потреб усіх учасників (нинішніх та майбутніх) є комплексним завданням та дуже важливою проблемою дослідження.

3.2. Стратегічний підхід до забезпечення розвитку міжнародного туризму

Економічна важливість туризму На відміну від небагатьох інших секторів, туризм зазнав безперервного розширення та диверсифікації за минулі шість десятиліть, перетворюючись на один із найбільших та найбільш швидко зростаючих секторів економіки у світі. Незважаючи на випадковий шок, міжнародні туристичні прибуття показали практично безперервне зростання.

Вперше у 2012 р. кількість міжнародних туристичних прибутків перевищила 1 млрд (1,035 млрд). Згідно з прогнозами ЮНВТО, 1,8 млрд міжнародних туристичних прибутків очікується до 2030 р. Між 2010 та 2030 роками. прибуття в туристські дестинації, що знову з'являються (зростання плюс 4,4% на рік), як очікують, збільшаться вдвічі щодо темпу зростання в розвиненій економіці (плюс 2,2% на рік). До 2030 Північно-Східна Азія буде найбільш відвідуваною областю у світі [25].

Відповідно до суттєвого зростання прибуття міжнародні доходи від туризму за минулі десятиліття стійко збільшувалися, перетворивши його на четвертий найважливіший експортний сектор у всьому світі (після палива, хімікатів та автомобільних продуктів) з купівельною силою в 1 трлн дол. США на рік. Отже, туризм становить 30% світового експорту комерційних послуг чи 6% експорту загалом. Беручи до уваги всі прямі, опосередковані та викликані ефекти, економіка туризму становить 9% глобального ВВП. Це сприяє досягненню 8,7% повної зайнятості (261 млн. співробітників). Вважається, що одне робоче місце в основному туристському секторі

створює приблизно півтора додаткові або непрямі робочі місця у пов'язаній з туризмом економіці.

Зростання туризму має велике економічне значення для найменш розвинених країн. Приблизно у половині таких країн туризм становить понад 40% ВВП і є найважливішим джерелом іноземної валюти. Крім джерела іноземної валюти для дестинацій та створення робочих місць, у туристичного сектора є й інші позитивні прямі та непрямі впливи на світову економіку, такі як забезпечення стимулу до торгівлі невеликих, середніх та мікропідприємств, зростання доходів та підприємництва (особливо у секторі обслуговування). Ця діяльність також викликає створення нової громадської інфраструктури, зберігає та фінансує збереження природної та культурної спадщини. Практичні провідні проекти в усьому світі демонструють позитивні зміни, яких можна досягти через стійкі методи туризму, роблячи туризм зразковим сектором для зеленої економіки. Екологізація туристського сектора зміцнює його потенціал зайнятості зі збільшенням найму місцевого персоналу та розширенням можливостей у туризмі, що орієнтується на місцеву культуру та природне довкілля [23].

Вплив туризму крім позитивних аспектів зростання туризму є й істотні ризики з погляду погіршення соціокультурних, економічних пріоритетів і екологічних активів дестинацій у світі. Розвиток туризму та туристична діяльність сприяли виснаженню природних ресурсів у низці регіонів, призвівши до нестачі води, втрати біорізноманіття, деградації землі та забруднення поряд з іншими впливами. Вклад туризму у глобальне потепління оцінено у 5% від загальної світової емісії вуглекислого газу.

Крім того, деякі країни, що приймають, постраждали від зіткнення культур, надексплуатації, злочинів або порушень прав людини, пов'язаних з туристським сектором. В економічній сфері туризм може також бути відповідальним за підвищення цін, економічну нестійкість чи залежність, може призводити до надмірних витоків від економічних систем, що

приймають. Тенденції та прогнози вказують на те, що з тривалим розширенням сектора такі можливі негативні ефекти в найближчі роки тільки збільшуватимуться. Дестинації, що формуються, можуть також бути порушені прямими і непрямими впливами на навколишнє середовище. При звичайному веденні бізнесу (без скорочення викидів) до 2050 р. зростання туризму матиме на увазі збільшення споживання енергії (154%), викиди парникових газів (131%), споживання води (152%) та утилізацію твердих відходів (251%) [2, с. 6]. Зміни в практиці та політиці туризму можуть, однак, знизити ці негативні впливи та призвести до вигоди, стимулюючи зміну до більшої стійкості в межах системи постачання туризму та інших секторах.

З іншого боку, згідно з доповіддю «Зелена економіка 2011» [14], туризм – один із найбільш перспективних рушіїв зростання для світової економіки. З відповідними інвестиціями він може продовжити стійко зростати в найближчі десятиліття, сприяючи необхідному економічному зростанню, зайнятості та розвитку. Програма сталого туризму 10YFP На конференції ООН зі сталого розвитку «Rio+20» у червні 2012 р. глави держав формально ухвалили «10-річну Рамкову програму зі сталого споживання та виробництва» (10 Year Framework Programme – 10YFP). 10YFP – це глобальна структура програм діяльності для посилення міжнародного співробітництва щодо прискорення змін до кращих зразків сталого споживання та виробництва (УПП) і в розвинених, і в країнах [41].

Через зростаючу економічну важливість туризму для країн, що розвиваються, стійкий туризм (включаючи екологічний туризм) був визнаний світовими лідерами ключовим засобом для сталого розвитку та ідентифікований ЮНВТО та Програмою ООН з навколишнього середовища (United Nations Environment Programme – UNEP) як одна з п'яти початкових програм у структурі 10YFP. Як зазначалося вище, окрім позитивних економічних ефектів, туризм також може відігравати важливу роль у посиленні та фінансуванні збереження природної та культурної спадщини,

так само як у сприянні соціально-економічному розвитку туристських дестинацій.

Однак, незважаючи на його позитивний потенціал, зростання сектора часто може привносити низку негативних впливів на природну, соціокультурну та економічну обстановку дестинацій. Істотна залежність туризму від неушкодженого соціального, культурного та довкілля викликала сильний стратегічний інтерес до просування сталого розвитку цілісним способом. За минулі 20 років значно збільшився загальний інтерес та зобов'язання ключових груп гравців у політиці та методах сталого туризму. Наразі є велика кількість досліджень, методів, інструментів, рекомендацій для сталого туризму. Головний центр 10YFP Програми сталого туризму повинні використовувати високий потенціал туризму у своїх інтересах, щоб сприяти сталому розвитку, прискорюючи впровадження надійних зразків споживання та виробництва в межах сектора. Основне завдання – досягти змін, збільшуючи чистий прибуток із сектора на глобальному, регіональному та національному рівнях протягом 10 років та зменшуючи соціальні наслідки та впливи на довкілля.

Висновки до розділу 3

Внесок туризму у світову економіку значний: за даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC), прямий внесок туризму у світовий ВВП у 2018 році становив 3,0 % ВВП, або 2,230 млрд доларів. За даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) на туризм припадає 30% міжнародної торгівлі послугами. Виручка від міжнародного туризму в 2018 році склала близько 1,229 трлн доларів, або, в середньому, 3,37 млрд доларів на добу, 86% з яких було отримано безпосередньо туристичними об'єктами, а 14% склали транспортні витрати нерезидентів.

ВИСНОВКИ

Туризм у ХХІ столітті став соціальним та політичним явищем, що значно впливає на світовий устрій та економіку багатьох країн та цілих регіонів. Міжнародна статистика показує, що доходи від туризму формують від 10 до 15 % валового національного продукту, беруть участь у світових інвестиційних процесах, стимулюють зростання робочих місць, інтенсифікують споживчі витрати, тобто беруть активну участь у розвитку територій. Великих успіхів індустрія туризму досягла останні десятиліття, коли кількість міжнародних туристів зросла майже вчетверо, а валютні доходи від неї збільшилися в 25 разів. На промисловість туризму припадає близько 7 % світових інвестицій, кожне 16-е робоче місце, 12 % світових споживчих витрат.

Внесок туризму у світову економіку значний: за даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей (WTTC), прямий внесок туризму у світовий ВВП у 2018 році становив 3,0 % ВВП, або 2,230 млрд доларів. За даними Всесвітньої туристичної організації (ЮНВТО) на туризм припадає 30% міжнародної торгівлі послугами. Виручка від міжнародного туризму в 2018 році склала близько 1,229 трлн доларів, або, в середньому, 3,37 млрд доларів на добу, 86% з яких було отримано безпосередньо туристичними об'єктами, а 14% склали транспортні витрати нерезидентів.

Підсумовуючи проведене дослідження можна зробити наступні висновки:

1. Проаналізувавши понятійно-категоріальний апарат та джерельну базу дослідження виявлено, що тема діяльності міжнародних туристичних організацій та міжнародних організацій інших напрямів, що дотичні до сфери туризму є не досить висвітленими у сучасній науковій спільноті. Вивчено статутні документи міжнародних організацій і встановлено, що переважна більшість міжнародних організацій у своїх статутних та програмних

документах тим чи іншим чином дотична до формування та/або функціонування туризму.

2. Дослідивши поняття та види міжнародних організацій, встановлено, що переважна більшість міжнародних, міжурядових організацій тісно співпрацює з Всесвітньою туристичною організацією, а також з урядовими одиницями, що забезпечують туристичну сферу країни.

3. З'ясувавши основні етапи становлення та розвитку міжнародних організацій дотичних до туризму, виявлено, що найбільшого розвитку партнерська система міжнародних організацій та туризму досягла у другій половині 20 століття та на початку 21 століття за рахунок формування розгалуженої системи міжнародних організацій, а також поширенням міжнародного туризму.

4. Проаналізувавши вплив міжнародних організацій на туризм, можна зробити висновок, що міжнародні організації дотичні до формування міжнародної політики і, відповідно, економіки, впливають на консолідацію туристичної діяльності різних країн.

5. Охарактеризувавши взаємозалежність та взаємозв'язок міжнародних організацій та функціонування сфери туризму, встановлено, що міжнародні організації активно впливають на формування принципів, засад та способів здійснення туристичної політики та діяльності. Впливають на формування міжнародної нормативної бази з питань туризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борисюк О.А. Ukrainian tourist market monitoring. *Авіація у XXI столітті: Восьмий Всесвітній конгрес*, 10-12 жовтня 2018 р.: тези доп. Київ: НАУ, 2018. – С.10.4.4-10.4.7
2. Борисюк О.А. Дудник І.М., Беркова О.П. Географічний регіон як об'єкт туристичного маркетингу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Географія*. 2019. Вип. 4 (74). С. 23-31.
3. Борисюк О.А. Деякі особливості географічного підходу до вивчення регіонального туристичного ринку. *Авіа-2015 : XII міжнародна науково-технічна конференція*, 28-29 квітня 2015 р. : тези доп. Київ: НАУ, 2015. С. 34.5-34.9
4. Борисюк О.А., Дудник І.М., Заря І.В. Особливості застосування суспільно-географічної методології до вивчення регіональних туристичних ринків. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Географія*. 2015. Вип. 1(63). С.20-23.
5. Борисюк О.А. Суспільно-географічні аспекти управління регіоном. *Часопис соціально-економічної географії: зб. наук. праць – X.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна*, 2015. Вип.18 (1). С.94-98.
6. Борисюк О.А. Туристичний маркетинг як інструмент дослідження регіонального туристичного ринку. *Географія та туризм: зб. наук. Праць*. 2015. Вип. 33. С.29-37.
7. Гайдукевич Л. Туристская политика в расширенном Европейском союзе. URL: <http://evolutio.info/content/view/1453/215/>. Режим доступу:
8. Даниленко-Кульчицька В.А. Особливості розвитку міжнародного туризму в світі. *Наукові праці Кіровоградського Національного технічного університету. Сер. Економічні науки*. 2019. Вип. 20, ч.1. С. 388-392.

9. Дудник І.М., Борисюк О.А. Регіональні системи туристичних послуг: методологічний аспект. Регіон – 2019: стратегія оптимального розвитку: міжнародна науково-практична конференція, 16-17 жовтня 2019 р.– Х.: ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2019 р.С.26-29.
10. Єрмаченко В. Є. Дослідження світового та регіональних туристичних ринків: конспект лекцій. Х., 2019. 240 с.
11. Заблоцька Р. О. Кон'юнктура світового ринку послуг : навч. посіб. / Р. О. Заблоцька; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. К., 2017. 303 с.
12. Заячковська Г.А. Тенденції розвитку світового туристичного ринку. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/13605/1/77>
13. Країни Європейського туристичного регіону. URL: <http://www.studall.org/all4-367.html>.
14. Леонид Гайдукевич «Туристский комплекс стран Центральной и Восточной Европы на пути реформирования». URL: <http://evolutio.info/content/view/448/52/>.
15. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. К.: Альтерпрес, 2018. 232 с.
16. Национальное туристическое управление Чешской Республики – CzechTourism. URL: <https://www.czechtourism.com/ru/about-czt/>
17. Ожема С.В. Досвід розвитку туризму у Словацькій Республіці. URL: <http://www.viem.edu.ua/konf10/art.php?id=0209>
18. Побоченко Л.М. Тенденції та проблеми розвитку національного ринку туристичних послуг в умовах інтеграційних процесів. Тенденції, проблеми і перспективи розвитку національного ринку туристичних послуг: регіональний аспект. Матеріали всеукраїнської наук.конф. К.:НАУ, 2017. С.264-271.
19. Розвиток туризму у Європі: показники окремих територіальних субринків Європи. URL: <http://tourism-book.com/books/book-18/chapter-1239/>

31. Саламатина В.С. Транснационализация как тренд развития туристического рынка: исторические формы и современная отраслевая специфика. *Вестник ДГТУ*. 2015. Т.10. №7(50). С.1137-1142
32. Современные тенденции развития туризма в Европе. URL:<http://iptierudn.ru/ateizm/arhitektura-i-goroda/sovremennie-tendencii-razvitiya-turizma-v-evrope/>
33. Сольнок. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki>.
34. Теоретико-методологічні основи дослідження ринку. URL: http://tourlib.net/books_ukr/lubiceva_rtp14.htm
36. Туристичні ресурси країн Центральної Європи. URL: http://studopedia.com.ua/1_364778_turistichni-resursi-kranoi-yevropi.html
37. Шувалова О.В., Ардашева В.Н. Особенности современного туризма в странах Европы. URL:<http://sociosphera.com/publication/conference>.
38. International tourist arrivals up 4% in the first half of 2019. URL: <http://media.unwto.org/press-release/2019-09-26/international-tourist-arrivals-4-firsthalf-2019>.
39. Overtourism'? –Understanding and Managing Urban TourismGrowth beyondPerceptions, Executive Summary, UNWTO, Madrid. URL: <https://doi.org/10.18111/9789284420070>
40. Seitz E., Wolf J. (Hrsg.): Tourismusmanagement und -marketing. - Landsberg/Lech, 1991. 219 s.
41. Supporting Jobs and Economies through Travel and Tourism – A Call for Action to Mitigate the Socio-Economic Impact of COVID-19 and Accelerate Recovery. URL: <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284421633>
42. Travel & Tourism Competitiveness Report 2020. URL: <http://gcr.weforum.org/ttci2020>.
43. The Ipmortance of Travel and Tourism. URL: file:///C:/Users/Alina/Downloads/EIR_2020_Importance_of_Travel_and_Tourism_Info_graphic.pdf

44. Trends in the development of international tourism in the current context of globalization. Editors: Jadwiga Ratajczak, Victoriia Tsytko. Collective Scientific Monograph. Opole: The Academy of Management and Administration in Opole, 2020. – pp. 215 79

45. UNWTO Tourism Highlights 2019 Edition. URL: <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284419876>. International Tourism Highlights 2020 Edition. URL: <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>.

46. Worst Year in Tourism History With 1 Billion Fewer International Arrivals (2021). UNWTO. URL: [//www.unwto.org/news/2021-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals](https://www.unwto.org/news/2021-worst-year-in-tourism-history-with-1-billion-fewer-international-arrivals) [in English].

47. World Tourism Barometer January 2020. URL: <https://webunwto.s3.euwest-1.amazonaws.com/s3fs-public/2020> 48. World Tourism Barometer May 2020. URL: <https://www.eunwto.org/doi/pdf/10.18111/wtobarometereng.2020.18.1.2>